

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.  
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...  
Лекса Мануш

№ 19 (124)

СЕРЕДА,  
9 ЛИСТОПАДА 2005 РОКУ

# РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ  
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

## МІЖНАРОДНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА СЬОГОДЕННЯ ТЕМУТНЕ РЕКОМЕНДАЦІЇ АЙ АДАДІВЕСУТНЕ

■ Україна була в числі засновників Організації Об'єднаних Націй у 1945 році. Слід зазначити, що друга половина ХХ століття відзначилася прийняттям основоположних пактів та конвенцій ООН, які закріпили міжнародні стандарти в сфері прав і свобод людини, зокрема: Пакт про громадянські та політичні права (1966), Пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Конвенція проти катувань (1984), Конвенція про права дитини (1989).

"Кожен з цих документів, крім встановлення переліку фундаментальних прав людини, передбачав створення контрольного механізму, який мав відстежувати ситуацію з дотримання прав і свобод людини в кожній країні-учасниці міжнародного договору.

Стрижем такого контрольного механізму стали Комітети ООН, до складу яких входять висококваліфіковані незалежні експерти. На ці Комітети покладено обов'язок розглядати періодичні доповіді держав-учасниць, які подаються в межах 2-5 років, згідно з положеннями відповідних договорів. За результатами розгляду доповідей країн-учасниць комітети готують свої заключні зауваження, які, зазвичай, крім відображення позитивних досягнень держави за звітний період, факторів і труднощів, що перешкоджають реалізації взятих зобов'язань, формують свої висновки та рекомендації щодо стану дотримання прав і свобод людини.

Україна є стороною всіх шести основоположних міжнародних документів у сфері прав людини. Проте в нашій державі до нині було зроблено жодних спроб, аби поінформувати українське суспільство про позицію ООН щодо доповідей України в конвенційні органи та в систематизованому вигляді донести до нього рекомендації, прийняті стосовно України. Здебільшого ця інформація була відома лише вузькому колу фахівців.

Абсолютно більшість зауважень та рекомендацій конвенційних органів ООН щодо України є об'єктивними та справедливими.

На жаль, економічні та соціальні негаразди в нашому суспільстві створюють додаткові умови для порушення прав і свобод людини.

Ці думки висловила в своїй передмові до збірника документів "Заключні зауваження та рекомендації конвенційних органів ООН щодо доповідей України в сфері дотримання прав людини" Уповноважена Верховної Ради України з прав людини, заслужений юрист України, кандидат юридичних наук Ніна Карпачова.

У цьому збірнику нас, передусім, цікавлять документи, які характеризують становище ромів в Україні, та зауваження і рекомендації Комітетів ООН з цього приводу.

### ЗАУВАЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ КОМІТЕТУ ООН З ЛІКВІДАЦІЇ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Вперше про ромів заговорили у документі, який розглядав тринадцяту та чотирнадцяту періодичні доповіді України в ООН з питань ліквідації расової дискримінації 18 березня 1998 року (пункт 148). Там сказано, що "Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації висловлює стурбованість у зв'язку з повідомленнями про випадки жорстокого поводження міліції з циганами, особливо з тими, котрі проживають у Закарпатській області". Тому в пропозиціях та рекомендаціях (ст. 154. - Ред.) зафіксовано: державі-учасниці (Україні)

переглянути й удосконалити навчання працівників правоохоронних органів, щоби при виконанні своїх службових обов'язків вони захищали людську гідність, підтримували та обстоювали права всіх осіб, незалежно від раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження.

Наступний документ цього ж Комітету ООН був прийнятий 16 серпня 2001 року. В ньому в розділі "Питання, що викликають занепокоєння та рекомендації" сказано: "Комітет стурбований повідомленнями про дискримінаційне поводження з представниками ромів (циганами) про факти насильства проти них і їхнього майна, які досі трапляються. Комітет особливе стурбований повідомленнями про жорстоке поводження міліції з представниками ромів, також про випадки безпідставних арештів і незаконних затримань. Комітет рекомендує державі-учасниці вжити негайних і ефективних заходів задля припинення цих зловживань і внести до наступної доповіді інформацію про проведення навчання стосовно питань прав людини для представників міліції, про розслідування скарг щодо зловживань і про прийняття дисциплінарних і карних заходів щодо осіб, визнаних винними у зловживаннях".

### ЗАУВАЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ДИТИНИ

Найбільша кількість зауважень та рекомендацій з цього приводу стосується ромських дітей, права яких постійно утискаються.

У ст. 68 щодо першої доповіді України в Комітеті ООН з прав дитини 27 листопада 1995 року сказано, що необхідно вжити заходів "... для запобігання зростанню дискримінації або пересудів стосовно дітей, які належать до меншини, дітей-жителів сільської місцевості, дітей циган..."

(Продовження на 5 стор.)



## МУЗИКАНТ, ЯКИЙ ЗМУСИВ ЗАПЛАКАТИ ДЖОРДЖА СОРОСА ЛАВУТАРИС, САВО РОВЛЯРДЯ ЛЕ ДЖОРДЖА СОРОСА

■ Нещодавно Тиберію Олександровичу Горвату, голові Закарпатського обласного культурного товариства "Унг ромен", виповнилося 60 років. Це музикант сьомого покоління відомих скрипалів, які грали не тільки в ресторанах, ансамблях, а й при імператорському дворі. Його знають не лише в Україні, а й у США, Угорщині, Словаччині, Росії, Грузії й багатьох інших країнах. Така цікава біографія і творча діяльність є рідкістю серед ромів-музикантів. З цього приводу вдалося поспілкуватися з ювіляром.

- Тиберію Олександровичу, робота у товаристві "Унг ромен" це не основне ваше захоплення: наскільки мені відомо, ваше душевне хобі - музика. Розкажіть коротко про себе і тих, хто вас учив азів музики і прищепив любов до неї.

- У 5 років уже грав на скрипці (а я - представник сьомого покоління музикантів нашої родини). Я розповім вам про своїх предків музикантів і про себе, якщо ви надрукуєте мою розповідь, починаючи з прадіда. Адже мій прадід Бейло Кандра був відомим придворним музикантом у імператора Франца-Йосифа (альт-скрипка). Грав російському царю Миколі II і у великих ресторанах Будапешта зі знаменитим скрипалем Марці Банда. Свої знання передавав своєму сину, а моему дідові, теж Бейлові. Бейлу-молодшому було 14 років, коли почав грати в оркестрі у бергівському ресторані "Роял" зі скри-

палем Дьордем Корені. Коли йому виповнилося 16, його запросили як ведучого скрипала у ресторан М.Чоп. Через рік він уже грав у Кошице, Михаловце (Словаччина), Мараморш-Сігеті, Нодь Баньо, Коложварі, Арад (Румунія). Під час Другої світової війни був керівником оркестру в офіцерському ресторані. Останній рік був учасником боїв в Угорській армії. Коли зруйнували міст через Дунай у Будапешті, то 4 угорці й 2 роми-альтисти Лайош Янов і мій дід Бейло Кандра змайстрували пліт і перепливали на другий берег Дунаю. Але там їх зустріли російські солдати. Пролунала команда: "Руки вгору! Здати зброю!" Проте це була не зброя, а скрипка-альт, яку захопив з собою мій дід. Вона трохи більша за звичайну скрипку, і солдати, побачивши футляр, подумали, що то якась зброя.

(Продовження на 9 стор.)













# ВОНИ ПЕРЕЖИЛИ ГОЛОКОСТ

## ВОНЕ ПРЕДЖІВДІЛЕ ПОРАЇМОС

З розповіддю про 16-річного рома-воїна, Йосипа Голомбцу, який добровільно пішов захищати Батьківщину і 1944 року проправ безвісти, виступила секретар товариства Ольга Бумбі. На урочистому мітингу виступили також Йосип Муржа та Войтех Беркі з Виноградова, Йосип Говді з с.В.Ком'яти, Михайло Гога з Букового, Марія Говді з Онока, Божена Пінчеш і Петрова, Шандор Говді з с.Широке та інші.

Учасники зустрічі вшанували пам'ять ромів, які загинули у війну, хвилиною мовчання. За традицією, на зустрічі ансамбль "Романо Дром" грав ромські мелодії.

На вшануванні тих, хто пережив Голокост, було написано клопотання від учасників зустрічі до Президента України Віктора Ющенка, до Швейцарських фондів та у Фонд "Взаєморозуміння та примирення" про призначення виплат тим, хто пережив Голокост, та їхнім нащадкам. Підписали цей лист понад 300 учасників зустрічі.

Через два тижні Міжнародна благодійна організація "Ромський жіночий фонд "Чірклі", яка є офіційним представником Фонду "Взаєморозуміння та примирення" в роботі з ромськими організаціями, отримала відповідь від першого заступника голови правління Фонду С.Косьяк.

Подасмо цю відповідь повністю.

"Український національний Фонд "Взаєморозуміння та примирення" здійснює виплати громадянам України за програмою майнових позовів до Швейцарських банків згідно з угодою між УНФ та Міжнародною організацією з міграції.

Відповідно до рішення Округового суду Східного округу Нью-Йоркського Суду США, МОМ

■ У Виноградові (Закарпаття) відбулася зустріч ромів району, які пережили Голокост. Коротеньку інформацію про цю подію ми давали в попередньому номері. Організувало її Виноградівське товариство "Романо Дром". Роми поклали вінки до пам'ятника воїнам-визволителям, які загинули у Великій Вітчизняній війні.



надає Фонду затверджені списки одержувачів компенсації. Виплатна процедура вимагає ідентифікування кожної особи, внесення в комп'ютерну базу змін паспортних даних одержувачів, видання банківських виплатних документів тощо, чим і займається Український фонд. Термін здійснення виплати, визначений спільною угодою з МОМ про співпрацю, не порушується, затримки з виплатами не існують.

Українському фонду доручена тільки функція платника, приймати будь-які рішення щодо інших питань, які стосуються виплат за майновими позовами до Швейцарських банків, Фонд не має повноважень. Тому керівництво Фонду звернулося до МОМ з пропозицією розроблення схеми виплати компенсації правонаступникам за єдиною системою подачі позивачів, направивши відповідну анкету. Про прийняття Міжнародною організацією з

міграції рішення Фонд проінформує представників ромських формувань.

Фонд не має права втручатися в законодавство України, відняти його положення і дозволити ромським організаціям брати на себе відповідальність підтверджувати родинні стосунки замість надання офіційних документів.

Що стосується спрощеної схеми виплати для осіб, які виїхали за межі України, як виняток, виплата буде здійснюватися в Києві для одержувачів, які мають дозвіл на проживання в іноземній країні і звернулися до Фонду особисто.

Український фонд не одержував від МОМ нових списків одержувачів. Наявний список повністю передано ромським організаціям для виявлення осіб і їх ідентифікації.

Звинування працівників обласних відділень Фонду у наданні "спотвореної інформації" не

відповідає дійсності. Колектив УНФ "Взаєморозуміння і примирення" при Кабінеті Міністрів України склався роками, люди підібрані відповідальні, порядні, своєю багаторічною безкорисною працею з захисту інтересів жертв нацизму завоювали беззаперечний авторитет у населення.

Представникам ромських формувань, які зверталися до Українського фонду і з якими керівництво Фонду неодноразово проводило робочі зустрічі, надано достовірну інформацію щодо



здійснення в Україні виплат за майновими позовами до Швейцарських банків. Радимо керівникам ромських формувань розробити чітку схему інформування своїх підопічних.

Як уже неодноразово наголошувалося на робочих зустрічах, що відбулися у Фонді, та у письмовій інформації, одержаній ромськими представниками, Українському фонду доручена функція платника. Він не займається питаннями призначення компенсації, тому не володіє інформацією, які суми отримуватимуть інші претенденти.

На виплату за претензіями до Швейцарських банків могли б претендувати не тільки громадяни ромської національності, а й особи інших національностей України, які були підневільними робітниками в роки війни і залучалися до праці на корпораціях, що мають швейцарську юрисдикцію або пов'язані зі Швейцарськими банками.

УНФ "Взаєморозуміння і примирення" не брав участі у збірній заяві і документів від претендентів, не має повноважень впливати на прийняття законодавства щодо здійснення програми виплат за майновими претензіями до Швейцарських банків. На запитання Фонду до МОМ стосовно можливого продовження прийняття заяв від претендентів, які мають право на зазначену

компенсацію, але не змогли ним скористатися, - одержано відповідь про те, що прийом претензій остаточно завершено 31.12.2001 року.

При одержанні нової інформації від МОМ Фонд обов'язково доведимо її до представників ромських організацій.

**З повагою,  
перший заступник  
голови правління Фонду  
С.Косьяк."**

На світліні: на зустрічі ромів Виноградівського району, які пережили Голокост.

### ПРО ТИХ, ХТО ПРОЙШОВ КРИЗЬ ПЕКЛО

## "МОЇХ БАТЬКІВ ЗАКОПАЛИ ЖИВИМИ..."

### "МІЙРЕ ДАДЕН ҐУНАДЕ ДЖІВІНДЕН..."

Віра Іванівна Полянська народилася 1919 року в багатодітній сім'ї ромів. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, була вже заміжною, мала трьох дітей, які зазнали з нею всі страхотні війни. Це було справжнє горе. Сім'я Полянських своєї домівки не мала, наймала хатку, бо вони й їхні батьки були кочовими людьми, постійного місця проживання в них не було.

Згадуючи ті страшні роки, Віра Іванівна розповідає: "Моїх мати й батька німці забрали, щоб вони копали окопи й носили важкі мішки з піском. Два мої брати також виконували цю каторжну роботу, а мене з маленькими дітьми примушували носити каміни."

Над нами знущалися й не давали їсти. Потім сталося жахливе: батьків та ще кількох людей закопали живими в траншеї, з тїями ще доволу лунув такий



крик, що аж волосся дибки ставало... Через рік закатували й моїх братів, від тяжких ран та побоев вони померли. На цьому горі моє не скінчилося. Від холоду й голоду невдовзі померли й мої діти. Я тоді була дуже

хвора й лежала в госпіталі. А коли виїхала з лікарні, то не мала вже ні дітей, ні чоловіка, ні інших рідних...

Та Бог все-таки послав мені величезне щастя: знайшовся мій чоловік, радянські війська визволили його та інших з фашистського полону.

Нині я вже стара жінка. Проживаю в місті Ново-Московськ. Бог до мене милостивий: маю дітей та онуків. Та пережитий у роки війни жах й досі не забувся. В очах стоїть картина траншеї, в якій загинули батьки, голодні очі моїх померлих дітей, чути й досі стогін братів, над якими знущалися гітлерівці. Таке забути не

можливо".

**Артур Мусіенко,  
Дніпропетровська  
організація "Ватра"**

На світліні: бабуся Віра з онучкою.

## МИНУЛЕ НЕ ЗАБУВАЄТЬСЯ

### ПАЛУНІПЕ ЧИ БІСТЕРДЬОЛ



Микола Миколайович Ерьоменко народився 17 березня 1936 року в м.Новомосковську Дніпропетровської області, в родині ромів. Коли Миколі було 5 років, почалася Велика Вітчизняна війна.

Зі слів Миколи Миколайовича, його мати Тетяна Іванівна допомагала партизанам. Тому сім'ї довелося полишити рідну домів-

ку і податися до своїх родичів у село Петрівку, що на Кіровоградщині. Ось як далі розповідає про ці події сам Микола Миколайович. "Прийшли в село, а там - німці. Схопили і маму, і мене, кинули у казарму, де було вже багато сільських жителів, яких заїждрили в допомозі партизанам. Коли настав ранок, повели нас кудись. Виявилось - на розстріл. Серед них був і наш знайомий голова колгоспу Ляхтій Романович Копейка, який з великими труднощами організував наше спільне звільнення."

У вересні 1943 року радянські війська прийшли в село Петрово і звільнили його від окупантів.

Зараз Миколі Миколайовичу Ерьоменку 69 років. Живе він із сім'єю у Дніпропетровську. Має дітей та онуків. Та минуле не забувається.

Костянтин Мусіенко









Поради від Ради Дядаріне катаре Рада з 9 по 22 листопада

Овен - спогляди про минуле та аналіз ніщійної ситуації допоможуть вам прийняти вірне рішення...

Телець - бажано на деякий час припинити навіть дуже важливі справи, звернути увагу на дрібниці...

Близнята - дехто з ваших партнерів дуже ризикує. Якщо ви прагнете спокійного життя, слід подумати про себе окремо...

Рак - якщо ми відчуємо себе щасливими та успішними, незважаючи ні на що, то так воно і буде...

Лев - брати на себе все - це стиль вашого життя, проте бути жертвою обставин дуже сумно...

Діва - почути гомору, як і завжди, допоможе вам владнати складну ситуацію. А що стосується фінансів...

Терези - раджу інколи брати для себе тайм-аут, відпочивати з виникненням телефоном. Ефективніше працює людина, яка добре виспалася...

Скорпіон - впаю з днем народження! Бажано переглянути особисті стосунки, відверто поговорити. Ваша залежність від родичів очевидна...

Стрілець - ваша місія у листопаді - розставити все на свої місця. Звільнення від старих речей у вашій оселі поліпшить ваш настрій...

Козеріг - бізнес потребує нових сил та своєї інформації. Навчання - корисно, це сприяє втіленню вашої мрії...

Водолій - найближчим часом ви можете повернутися до старих партнерів та минулих занять...

Риби - зустріч із давніми партнерами надасть інформацію для початку нової бізнес-справи. Ваші амбіції можна втілити у письмовому творі...

РОМАНИЯ Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства. Адреса редакції: 88000, м. Ужгород, вул. Дунаєвського, 18.

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

КАЛИНКА

Колісь давно-давно в одному селі жила привітна й ласкава дівчинка. Звали ту дівчинку Калинка...



Видно, й рослинам була до владоби ця маленька дівчинка, бо ще жоден кущик, жодне стебельце не зів'яло. Всі люди в селі любили Калинку за її добре та шире серце.

Навесні Калинка, як завжди, пішла в ліс. Нелегко було їй сходити добиратися. Довгий курний шлях пролягав од села до лісу. А обабіч ні деревця, ні кущика...

Звеселилося стебельце. Росло воно в гущавині, ніколи не бачило ясного сонечка й водичи не пило доволі. А тут, на привіллї, швидко розрослося у великий куцц...

Ну, як ти не сидеш тут перепочити? Усімнився весело-весело подорожній і сказав: Успіхнув тим роботачим рукамі, що цей кущик посадили, і тому доброму серцю...

Тут увесь кущик немов од сну стрепенувся. Гіллячки напружилися, листячко поширило.

Гульк - і враз укрався ніжним білим-білим світлом. Дивиться перехожий - що ж воно далі буде? Обсипався цвіт, а замість нього ягоди червоні...

Прийшла й Калинка до свого улюбленця - і здивувалася. Звідкі такі зернятка?

А куцц нахилиється до неї і шепоче: Це на згадку про твоє добре серце. А щоб люди тебе не забули, подаруй мені своє ім'я, Калинко.

Відтоді всі так називають той куцц, ту рослину - калиною.

КАЛИНКА

Варекана долмут-чирла анде екг гав дживелас патівалі лачи шукар чгайори. Акаренас ла чгайора Калинка...

Поче темна, сар міндик, джалас андо веш. Пгарес сас лаке те джал андо веш. Лунго банго дром джалас катаро гав андо веш...

Лашалас о копачи. Баг'злас вов андо гущаво веш, ай шого (нігда) чи дикгелас парно кгам ай чи пайори чи гілесай. Ай пре лунго мал, сіго баролас бар бур. Ай варесар джалас дромесавандаролово...

Ай сар ту чи бешеса кгаге те пігенні? Асаєш лошаса-лошаса о вандроолово ай пігенел: - Наіс (палікерас) кодоленге бутвярне вастенге, кон барардас кадо шукар бур, ай кодопе лаче ілеске...

Кгаге о бур катаро совіне опре уштілас. Е кандре вазде пен опре е патра зрісарде пен. Гоп - ай йокваресте учардя пес шукар парі: парне колороса.

Дикгел о вандроолово - со авла май дур? Чорділя тейле о колоро, ай анда лесте керділе мури ловле, сар мірілка сомнакуне. Яє чачес - анде сак мури гарудо сас, сар ціно жодів, анелас пес сар про ціно ілоро.

Авілас е Калинка ке пескоро камадо бур ай муці-сайлас. Катаро касаво ціно жодів? Ай о бур бандьол ке лате ай пігенел: - Кадо о лав пала тіоро лачо іло. Гой о мануша тут те на бістрен, кер манге презенто тіоро знав, Калинко. Анда коди вірама каде акгарен (вічинен) кодо бур - калина.

Переклад Аладара Адама

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

СУДАК З ПЕЧЕРИЦЯМИ

Судака почистити, помити, віділлити від хребтові кістки і посолити. Металевий полумиск добре змастити маслом, посипати тертою булькою...

МАЧГО СУДАК БУРАЦЕНЦА

Судако увжарес, твовес (морес) лес аврі о машкарутне кокала ай лондарес. Анде саструні тігая тувелс макгес чилеса, опрал шорес рандаді бокелі, опрал шувейке пейке бураца...

ПГЕРАСА

- Це твій рідний брат? - питає Марці у Яноша. - Так, але він іще мій далекий родич. - Як це може бути? - Я народився першим, а він був у сім'ї одинадцятим.

- Кадо тіро чачо пграл? - пгучел о Марці катаро Янош.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ



Добре слово і слона на дорогу виведе. Лачо лав ворба ві ле елєфантос про дром ігерла (ліджала).

Людина красна обличчям, обличчя - очима, рот - язиком, язик - словом. Мануш шукаре муєса (пофаса), мвєса - якєнца, муй - чгібаса, чгіб - лавєса.

Добре слово - квітка, погане - колючка. Лачо лав - лулуді, найлачо - кганро. У бділпкі важка робота, та солодкий мед. Ке бірувлі пгарі бувті, ай о адвін гулго. (евієс - едгаван)

- Каде, ай вов інке анда мірі дуралутні фамлія. - Сар кадо шай авел? - Ме аракадільом ангулно, ай вов сас анде фамлія дешуектго.

- Я горджуєса своїм сином, - каже Йовшка, - його достроково звільнили із в'язниці.

- Ме лошав анде пескоро чгаво, - пігенел о Йовшка, - лес май сіго мукле аврі анда робія (бар).

